

La gestió de proveïments bàsics i les revoltes de l'edat moderna a Vic

Francesc Roma i Casanovas

Abril de 2009

A Vic, des de l'inici de l'edat moderna el govern municipal havia anat adquirint prerrogatives sobre la gestió de l'alimentació bàsica (Quadre 1). Aquest procés culminava el 9 de març de 1612 quan el consell de la ciutat adquiria els forns del Cloquer i de Sant Just a Martí Joan de Malla (Junyent, 1969; 302), de manera que el Consell controlava bona part del procés de distribució dels cereals en atenció a les persones més necessitades de la ciutat.

Emparant-se en aquests privilegis, entre 1524 i 1603, la ciutat va posar en marxa un seguit de mesures per assegurar el subministrament de cereals, entre les quals que els blats i grans que es collissin s'haguessin d'entrar a la ciutat (14 de juny de 1524; 9 de novembre de 1526), que no es pogués treure blat de la ciutat, parròquia i llocs units (12 de setembre de 1524; 9 d'agost de 1528) o que els arrendadors de la fleca no poguessin comprar blat dins de la ciutat (3 de desembre de 1526). L'any 1515 es creava la botiga comú de blat per a l'abastament de la ciutat. Tot plegat pretenia assegurar la provisió de la col·lectivitat local i, com es veurà més endavant, especialment el seu sector més vulnerable. Aquestes mesures anaven acompanyades de les conseqüents sancions per a qui les incomplia¹ i d'unes actuacions de caire més extraordinari que s'aplicaven en cas de necessitat:

- Demanar permís al rei per poder importar blats de Castella (12 de setembre de 1533),
- Fer un escrutini dels blats dels ciutadans i que el que sobrés s'hagués de vendre als qui ho necessitessin (11 de maig de 1526, 25 d'abril de 1529),²
- Fixar-ne el preu, especialment en moments d'extrema necessitat,
- No permetre deixar blat a altres persones,³
- Reduir a dues peces de pa cuit la quantitat que es podia treure de la ciutat (10 de maig de 1527).

De tota manera, el 3 de desembre de 1526 es detecta que havent fixat el preu del blat, els venedors varen pretendre vendre'l a preu superior un cop molt, actuació davant la qual es va haver de fixar també el preu de la farina.

Arribant al final del segle XVI, el Consell dictava mesures que d'una banda establien com s'havia de fer la provisió de grans i, de l'altra, començaven a protegir els consumidors d'una manera molt intervencionista.

- El 14 de març de 1583 s'estableix una ordinació per la qual ningú podia pastar pa per vendre'l,
- El 5 de setembre de 1583 es reconeixia que els llocs units tenien el dret de proveir-se de blat com els altres, perquè se'ls considerava portals de la ciutat.
- El 9 de juliol de 1587 s'ordenava que els taverners de la ciutat només podien servir pa de la fleca municipal,
- El mes de març de 1592 el Consell convocava el veguer per haver-se oposat als pregons dels mostassaf (Quadre 2) que privaven de donar menjar i beure als taverners.⁴

¹ N'hi havia per a qui treia blat de la ciutat i el seu *hinterland* (9 de febrer de 1525) o per als agabelladors, contra els quals es procedí criminalment el 12 d'agost de 1527.

² El 8 de maig de 1527, com que la senyora Altarriba no vol vendre el blat a la ciutat, s'ordena que se li aprengui en virtut del privilegi de 1519.

³ El 8 de maig de 1527 es fixa el preu del blat en un pregó i s'ordena "*Que ninguno pueda por via de prestamo dexar Trigos á persona alguna sin polissa de los S. Conselleres*".

⁴ El mostassaf, Francesc Bergada, diu que ha vist que en algunes tavernes es dona menjar i veure a alguns ciutadans i per això fa una crida (pregó) "(...) *que ningun taverner no gosas donar a menjar ni beure a ciutadans o ciutada algu sots pena de deu lliures (...)*" conforme està ordenat en el llibre del mostassaf. En fer la crida al Mercadal, el corredor hi va trobar Pere de Paguera, el veguer i batlle de Vic, el qual ordenà al corredor que deixés de fer aquesta crida a pena d'estar trenta dies a la presó, "*Lo que es en gran perjudici dels privilegis y jurisdicció del mostesaph y no res manco del Veguer (...)*". Per aquest motiu el mostassaf demana al Consell que faci que el veguer respecti els seus privilegis. S'acorda donar-li la raó i que es presentin al veguer els privilegis del mostassaf de la ciutat i les ordinacions, junt amb una requesta i "*(...) que sia defensada la jurisdicció del dit ofici de mostesaph*". AMV, Acuerdos, de 1587 a 1593. Vol. 9. 19 de març de 1592.

Al 1515 es crea la Botiga del Blat per garantir-ne el subministrament a la ciutadania (Albareda et alii, 1984; 105).

El 20 de desembre de 1519, el rei Carles I i la seva mare Joana, per obviar l'agabellament de forments, i a petició del síndic de Vic, facultava als consellers d'aquesta ciutat perquè, junt amb el veguer, poguessin requisar els blats i forments per tota la vegueria d'Osona i vendre'ls a just preu a Vic, pagant-los als seus propietaris originals (Junyent, 1969; 286).

Tres dies més tard també donava guiatge i seguretat a tots els qui portessin a vendre a la ciutat una quartera o més de forment o de civada (Junyent, 1969; 287).

El dia 3 de desembre de 1547, el príncep Felip, en aquell moment governador general d'Aragó, concedia a súplica de la ciutat de Vic que per subvertir la penúria de blats, fos permès als consellers obligar als pagesos que cultivaven terres de ciutadans en el terme de Vic de portar els blats dins de la ciutat on els senyors els poguessin vendre al preu que volguessin (Junyent, 1969; 290).

El 24 d'abril de 1591 Lluís Galceran de Borja, capità general de Catalunya, concedia, a supliques dels síndics de Vic, la creació de l'ofici de palloler, la persona que feia de guarda, receptor i lliurador dels blats que es portaven a la ciutat i l'encarregada de dur-los a la fleca i de donar-los al botiguer que els havia de vendre als pobres (Junyent, 1969; 296).

El 28 d'octubre de 1593, el nou capità general Bernardí de Cárdenas, duc de Maqueda, i de nou a petició del síndic de Vic, concedia que en endavant el blat s'hagués de vendre a la plaça i que ningú no ho fes a casa seva, sota pena de 10 lliures, atès que la gran majoria de blats que entraven a la ciutat anaven a les cases dels seus amos i es venien sense passar per la plaça, de la qual cosa resultava que eren pocs els que es venien als pobres i necessitats, a més que feien pujar-ne els preus (Junyent, 1969; 297).

Un nou privilegi acordat per Felip III el 26 de juny de 1599 concedia que no es poguessin establir bodegons ni tavernes, ni vendre pa ni vi en despoblats dins d'una llegua fora de la ciutat, excepte si hi havia alguna sagrera composta almenys de deu cases (Junyent, 1969; 299).

Quadre 1 – Privilegis de la ciutat de Vic

La creació de l'ofici de palloler el 24 d'abril de 1591 reforçava la creixent intervenció dels poders municipals en la gestió de les vitualles que es produïa al tombant dels segles XVI i XVII. Amb aquestes mesures el Consell controlava bona part del procés de distribució dels cereals, i amb la nova reglamentació de les ordenances del mostassaf (1603) s'establí una regulació del mercat local molt intervencionista que es deixarà sentir en les seves actuacions dels propers anys.

"(...) que no sia flaquer algu que gose ni presumisca fer Pa per a vendre sino de la farina que procehyra del blat que los sera donat y lliurar per ordre dels señors consellers (...)". "Item que sian tinguts y obligats los flaquers que pastaran per la ciutat tenir la dita ciutat basta de pa de fleca y ben provehyda á la continua (...)". A més a més, el consell es reservava el dret de dir d'on s'havien de proveir de pa els flequers i els reservava el mercat local perquè ningú podia vendre pa, coques amb greix o tortells a tota la ciutat i parròquia, fora dels "bescuyt y bescuytelles", excepte els flequers elegits pel consell. Excepte el pa de les ànimes, no es podia vendre pa que no sortís dels llocs permesos. Es prohibia també la revenda de molts productes alimentaris comprats a Vic ciutat (copons, gallines, polles, pollastres, perdius, colomins, todons, conills, ous, castanyes, nous, peres, pomes ni altres vitualles, ni vollalleria, caça) per evitar les pujades de preus lligades al fet d'agavellar i a les accions dels revenedors, traginers i pollaters. En canvi, es permetia la revenda de productes comprats fora de la ciutat i parròquia, sempre i quan les tinguessin "patents en les portes de sas casas ó Botigas". També es regulaven els horaris de certes activitats, de manera que s'afavorís el consumidor local. Així els forasters podien comprar castanyes, a la temporada, a la plaça després de les dues del migdia. Es prohibia el treball en dia festiu ("Item que no sia persona alguna de qualsevol stament o condicio sia que gosessi presumisca en dia de Diumenge o festa manada fer ni fer fer fahena palesament ni amagada ni tan sols quant se fara professo per Ciutat tenir los obradors uberts sots pena de vint sous"), tot i que es permetien algunes excepcions (així, els especiers, droguers, tenders i altres venedors no podien treure la mercaderia al carrer, a la porta de casa o de la botiga, els dies de festa o el diumenge, en canvi "Pugan empero los qui aportan provisions y cosas de menjar tenirles en la Plassa dits dies sens incorre endita pena." Qualsevol producte que es vengués havia de passar per la plaça: "que no sia licit ni permes á persona alguna (...) vendre ni comprar alguna de les (...) provisions y vitualles sobredites sino en la plassa del Mercadal de la present ciutat ó que primer sian estades en la dita plassa".

AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11.

Mostassaf: "Antic funcionari encarregat de contrastar oficialment els pesos i les mesures i de vetllar per la bona qualitat dels queviures", segons el diccionari de l'IEC. Aquest càrrec havia estat instituït l'any 1366 pel rei Pere d'Aragó i al 1493 el rei Ferran n'havia aprovat les normes de funcionament. En temps de Felip II es va aconseguir que hi hagués un altre mostassaf, el mostassaf *forani*, encarregat de vigilar i reprimir els robatoris i malifetes en la parròquia, més enllà dels ravalers de la ciutat (AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11. P. 20-21).

Palloler: persona que feia de guarda, receptor i lliurador dels blats que es portaven a la ciutat i l'encarregada de dur-los a la fleca i de donar-los al botiguer que els havia de vendre als pobres (Junyent, 1969; 296). A Vic aquesta figura es va instituir al 1591, "(...) cuyo cargo se confiava, y era la custodia de los Granos que se compran para convertirlos en Pan en la Pubica Fleca para el abasto de sus vezinos, y moradores (...)" (31 de desembre de 1752). Amb el Decret de Nova Planta es va suprimir aquest ofici i en el seu lloc es va posar el "Mayordomo de Posito de Granos" amb el mateix encàrrec que l'antic palloler. L'ajuntament ho va mantenir pràcticament igual, entre altres raons per la dificultat de trobar arrendadors per aquestes provisions (AMV, llibre d'acords, 31 de desembre de 1752).

Quadre 2 – El mostassaf i el palloler

- D'aquesta manera, amb l'ajut del sotsveguer es segrestava el blat en diferents llocs de la vegueria⁵ i s'ordenava que el blat i altres grans s'haguessin de comprar al pallol i que no s'hi poguessin comprar per revendre'ls ni en hostals ni en tavernes (3 d'agost de 1607).
- En aquests anys també es taxava i protegia el mercat de la neu o glaç, el del peix d'aigua dolça, el de la volalleria i la caça morta, etc.⁶

Malgrat totes aquestes disposicions, no tothom respectava la normativa.⁷ Per això el primer de setembre de 1634 es modificaven les ordinacions, tot i que no s'eliminaven les velles en allò que no contradigués les noves. Aquestes noves ordinacions continuaven protegint el mercat local i per assegurar-ho es creava el càrrec de venedor del pa.

⁵ Aquell dia, el veguer Jaume Beuló deia que a instància dels consellers de la ciutat havia anat a "(...) segrestar y fer portar blats per los dels llocs de la vegueria de Vich a la plassa publica y comuna de la ciutat (...)", fet que va generar oposició en alguns pobles de la rodalia. AMV, Acuerdos, de 1603 a 1615. Vol. 12. 19 de febrer de 1607.

⁶ AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11.

⁷ "(...) moltes persones no dupten amagadament pastar pa y vendrel y altres ab coolor que prenen blat de la ciutat ne compren de altre yl pasten y tots venen aquell en gran frau y pijor dany desta ciutat que per subvenir als pobres y altres ciutadans ha gastat y gasta cada die grans summes de diners ab la compra de dits blats y la ganancia sen aporten estos qui amagadament y ab dol y frau venen aquell (...)". AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11. P. 87.

Les caresties del segle XVII

El segle XVII va ser un període de crisi a la qual es va fer front amb les disposicions estudiades en l'apartat anterior. Així, a la primera meitat d'aquest segle s'obligava a treure blat a la plaça pagant-lo al que es considera un preu "just" (10 de juliol de 1643, 14 de maig i 16 de juny de 1646) i s'intervenien el mercat de la llenya i el carbó, productes que també podien ser segrestats i els seus preus taxats (21 d'octubre de 1646 i 19 de setembre de 1648).

Aquesta mena d'actuacions no varen estar exemptes de problemes: el 31 de març de 1631 s'acordava no permetre "(...) el comersio con los de la villa de Toralló por no haver querido prover de trigo a la Ciudad" i el 18 d'agost de 1649 es va produir una "vaga" de taverners perquè no se'ls havia servit el vi al preu que volien. Davant de la manca de provisió, la ciutat acordà fer un pregó amb l'ordre del mostassaf, presa a instància del síndic de la ciutat, que deia que tots els taverners que tinguessin vi l'havien de vendre a la menuda i que en cas contrari els prohibirien de tenir taverna.

Una de les actuacions del poder local pretenia restringir les capacitats econòmiques dels taverners, perquè aquest era un dels col·lectius que incomplien les normatives municipals i que, especulant, no respectaven els preus justos. Un altre col·lectiu que estava en el punt de mira del poder local eren els comerciants. D'aquesta manera, el 8 de gener de 1619 apareix un conflicte a causa de l'intent dels botiguers encarregats del pallol d'especular amb el preu del blat (Quadre 3).

Com es veu en aquest cas, els pobres de la ciutat eren un grup de població que havia de ser protegit. En el mateix sentit,

- L'acta del 28 de gener de 1619 deia que s'havia acordat posar una botiga de cansalada a la ciutat, "per lo be y profit dels pobres de la present Ciutat".
- Encara no un mes després s'acordava que no s'arrendés la fleca "(...) sino que reste en poder de la present Ciutat y perquè de aquella redunde utilitat y profit a la present Ciutat y pobres de aquella (...)" (21 de març de 1619).
- El 2 d'abril de 1620, es parla de la necessitat "(...) que los pobres de la present ciutat puguen ser provehits (...)".
- I ja l'any 1626, pel bé dels ciutadans "y en particular dels pobres", Segimon Homs, jurat de Vic, demanava que el dret sobre el vi es pagués en funció de les càrregues rebudes i de la qualitat del vi, així "(...) sera occasio de anar lo preu del vi en les tavernes mes barato y acomodat per los ciutadans pobres que son los que mes de ordinari tenen de comprarne en estas [tavernes] per llur sustento per faltarlos possibilitat de comprar lo vi en gros (...)".⁸

"(...) esta nit passada se trobaren en la botiga de blat del pallol de la present ciutat [dos jurats del consell], ahont sentiren grandissims avalots i crits de moltes persones qui granejaven contra de m^o Joan Stevanell botiguer de dita botiga y de Jaume Puig Serarols arrendador del dret del blat de la present Ciutat, dient que los blats que los particulars encomanaren al dit m^o Joan Stevanell per vendre en dita botiga, els dits Stevanell i Puig Serarols per llur traginer y a compte llur lo enviaren a la vila de Olot ahont tenen botiga uberta y venen dits blats ab molta negociatio que fan de aquells, y resta la dita botiga del dit pallol sens gra de blat y lo pallol desprovehit lo que redonda en notable dany y perjudici dels pobres de la present Ciutat, y ells dits Tallander y Ros [els jurats] han entes de alguns tragineros dels qui han traginat de dits blats a la dita vila de Olot que la negociatio de los dits blats es certa y conforme als (...) com la dita negociatio sia prohibida majorment al botiguer de dita botiga, y pernicioso y molt danyoso y perjudicial (sic) al be comu de la present Ciutat y pobres de aquella, per esser occasio de alterarse los preus dels blats y pendrer augment (...)" ho han volgut denunciar al consell.

Quadre 3 – Els fets del 8 de gener de 1619

Per evitar actuacions injustes, el 12 d'abril de 1619, en la reunió del Consell es discuteix com ha de funcionar la fleca i es dicten mesures per evitar l'especulació amb el pa tant a nivell quantitatiu com qualitatiu.⁹ Cal suposar que aquest interès perquè ningú pogués alterar la qualitat del pa tenia a veure amb el contingut i el pes de les peces que es venien, perquè quinze dies més tard, el 27 d'abril de 1619, el jurat Gaspar Sellers es presentava al Consell i deia que havia tingut notícia d'una destrucció de les peces de mesurar el blat.¹⁰ Per això el Consell acordava que es procedís conforme era de justícia i a qui es trobés culpable se'l castigués "rigurosament", "(...) tant contra de la persona que ha esclafada la dita mitja quartera com tambe contra les persones qui tenen ho han tingut mesuras

⁸ Es tracta d'un document sense data dirigit al Consell de Vic, però per les deliberacions del Consell se sap que es va tractar el 12 de març de 1626, moment en què es varen establir unes noves ordenances fiscals sobre el vi, que s'havien de publicar en un cartell per buscar arrendador. Contingut en el Vol. 15, de 1622 a 1630 de les deliberacions del Consell Municipal de Vic. P. 634.

⁹ L'acta diu que "(...) fos pastat dos menes de pa, ço es pa menut y pa gros, y que lo pastar lo pa menut sí[a] encomanat a dos persones, y lo pastar lo pa gros, a altre persona different de tal manera que lo qui pastara dit pa gros, no tinga ni puga contribuir en res ab los qui pastaran lo pa menut (...)". Finalment s'acorda que el pa menut només el pasti una persona y s'exhorta a què "(...) los senyors consellers procuren encomanar la dita fleca a persones de confiança qui en lo pastar lo dit pa axi menut com gros tinguen lo cuydado convenient a utilitat y honra de la Present Ciutat y pobres de aquella." (12 d'abril de 1619).

¹⁰ "(...) alguna persona ha esclafada publicament en lo pallol de la present Ciutat una mitja quartera de les que serveixen per mesurar lo blat en dit pallol, y que ha entes que esclafar, es estat ab dol y frau (...)" .

Curtas (...)” (27 d’abril de 1619). Per evitar cap altre acte vandàlic com aquest, el 22 de maig es proposava que es fessin mesures de pedra per al pallol.¹¹

Aquests actes de sabotatge s’emmarquen en un context de clar augment del preu dels productes bàsics, com es veu en un document de 1620 que explica que la gent de Vic va a comprar a pobles de la rodalia, com Calldetenes, perquè allí els preus són més barats. Segons aquest document, en aquella conjuntura les carnisseries i les fleques de la ciutat només venien la meitat del que acostumaven a fer.¹² En aquest context, **el preu dels cereals s’havia disparat, i ningú, malgrat els possibles guanys, no s’atrevia a posar-los a plaça a aquest preu per por de ser acusat d’usurari**,¹³ situació que es repetirà els propers anys i que estarà a la base del desproveïment del mercat local. En el mateix sentit, el 12 de maig de 1620 el conseller en cap informava que el dret del blat no havia pogut ser arrendat a causa del seu elevat preu, i es parlava d’una persona que podria arrendar-lo però *“sens treurell a la plassa”*. També s’acordava comprar blat fora de la ciutat, vendre’l per sota del preu que tenia a la plaça i prohibir treure grans fora ciutat.¹⁴

És força possible que aquest increment dels preus dels productes bàsics es vinculés a un episodi més o menys continuat de manca de precipitacions. Aquesta hipòtesi es pot mantenir perquè el 12 de novembre de 1619 el conseller en cap proposava que *“(....) per la molta necessitat y a de aygua que tenim (...)*” s’hauria de demanar al Capítol de fer una processó.

En aquest document hi ha una part tatxada, però que es pot llegir perfectament, que diu que la ciutat venia el blat a 36 sous la quartera mentre que a la plaça arribava als 40. D’aquí que ningú s’atrevis a dur-lo al mercat per por a ser acusat d’usurari, i que el consell prengué altres mesures com que el botiguer de la botiga del blat *“(....) prenga dels pobres per lo preu del blat (...)*”.

A final de gener de 1620, el pa havia arribat als 42 sous la quartera i al consell es debatia si encara l’havien de seguir venent a 36 sous a la botiga municipal (30 de gener de 1620). Després de deliberar, el Consell va decidir que no se n’apugés el preu i que es continués venent a 36 sous. Així mateix, el conseller en cap va manifestar que moltes vegades es perdia el respecte als mostassaf *“perque no van assenyalsats”* i va demanar al Consell que determinés que els mostassafs portessin una vara verda com antigament s’acostumava i que se’ls donés una atxa i una palma pel fet que eren oficials de la ciutat i com a tals tenien certes preeminències. Una altra mesura havia estat la prohibició de treure grans fora ciutat: el 30 d’abril de 1620 el Consell acordava per unanimitat donar cent rals a Miquel Ros, guarda del portal de Gurb, per *“(....) aver tingut compte ningu tragues blat de la present ciutat (...)*” sense el permís dels consellers.

En aquest moment es produeixen dos fets importants. El primer, quan el 27 de novembre de 1619, un conseller exposava, sense èxit, que davant la manca de blat es donés llicència per pastar a tothom.¹⁵ El segon, quan el 25 de febrer de 1620 el Reial Consell del Principat de Catalunya denegava el permís perquè *“(....) un home tingui carrech de vendre lo blat de persones particulars (...)*”. Aquests són els dos grans temes dels anys posteriors: la llibertat del mercat i la presència d’intermediaris.

L’any 1622 es va viure una conjuntura semblant¹⁶ i la gestió que se’n va fer deixa veure clarament que el preu dels cereals es lligava també a la seva qualitat per evitar així incrementar el dèficit municipal. Per aquest motiu, el 5 de desembre de 1622 el Consell va acordar que *“(....) no es puga vendre lo blat en la botiga sino al que costava a la ciutat y no a perdua (...)*”. Una setmana més tard (15 de febrer de 1623) el conseller en cap va proposar de nou que *“(....) lo blat de la botiga nos puga vendra a menor preu del ques vendra en la plassa (...)*”. En aquestes condicions, el Consell va acordar inicialment que es barreassin quatre quarteres de forment i una de mestall, però el 8 de març la relació ja era de tres a una, i s’afegia que *“(....) nos dexe passar blat en los portals (...)*”. Quinze dies més tard es pastaren 500 quarteres *“(....) de forment sol y sens mixtura alguna a quaranta sous la quartera”* (27 de març de 1623), fet que suposava un encariment ostensiblement que s’havia intentat evitar mesclant grans de diferent qualitat.

Els primers anys de la dècada dels trenta del segle XVII hi va haver una altra *“carestia”*, davant la qual s’ordenava tallar cansalades, matar bous i comprar arròs *“per la subversio de la necessitat”* (23 de maig de 1631), una necessitat

¹¹ *“(....) per evitar tot frau y suspita de aquell en lo mesurar los grans en lo pallol, fossen fetes mesures de pedra (...)*”.

¹² Document de 1620 inclòs en les actes del Consell de la ciutat, Vol. 14, de 1619 a 1622. Sp.

¹³ Així, el dia 27 de novembre de 1619, es diu *“(....) que encara que se entenguia que en la present ciutat y a molt blat ningu vol traura en la plassa que es oçassio de aver de puir lo preu del blat y si algun (...?) no vol dir a quant lo vol vendre (...)*”

¹⁴ AMV, llibre d’acords del 30 d’abril de 1620.

¹⁵ *“(....) que la ciutat esta faltada de blat y que sen ven molt en la botiga y sen despatxa molt en la fleca y no es fa lo pa que conve [per això demanava al consell que] determine si considera que la ciutat no pastas sino que donas licentia a tothom de pastar pagant a la ciutat dos diners per roba (?) y desta manera y portaria bon pa (...)*”.

¹⁶ I el 13 de maig de 1622 el consell també acordava d’anar en processó a la Gleva per *“la necessitat quey a (sic) de aygua”*.

que en un altre document es deia que era “tant comuna per tota Espanya”.¹⁷ Més endavant es va procedir a tancar les portes de la ciutat.¹⁸

En aquest context, tot i que sense una datació precisa, l'ajuntament va rebre una carta escrita per Josep Bosch, botiguer que havia arrendat el dret del blat, en què es deia que feia dies que no rebia blat perquè l'actuació dels representants de la ciutat provocava que els comerciants decidissin desatendre'n l'abastament.¹⁹ Per aquest motiu, Bosch demanava rescindir el contracte d'arrendament que tenia amb la ciutat. És clar que el motiu del desabastament era el poc guany que es podia treure en un context en què els preus fixats administrativament no deixaven que el que més endavant es diria “la mà oculta del mercat” busqués l'equilibri entre l'oferta i la demanda.

Continuïtat i canvi en la política d'abastaments

Tot sembla indicar que en aquells anys s'està començant a produir un gir en la política proteccionista en matèria de cereals a la ciutat:

- El 17 de novembre de 1642 Cristòfol Sangenis arrendava una fleca i se li posaven unes condicions, entre les quals destacava que “(...) podra lo dit Sangenis vendre lo blat a qualsevol preu a qualsevol persones, encaraque sian de fora de Vich sens pagar algun dret de manera que **lo commers sia liber** (...)”. La ciutat només es reservava el dret de poder imposar fins a dos rals per quartera de blat que anés a parar a viles i parròquies que no fossin del districte de la ciutat “que son los llochs units an aquella”. Segons aquest arrendament, Sangenis podria portar a la ciutat qualsevol tipus de blat, “com no sia blat gastat”, i el podria vendre al pallol o a la botiga, on li semblés més oportú, de manera monopolista.²⁰ En contrapartida, l'arrendador quedava obligat a tenir blat “continuament a la plassa o, a la botiga” perquè en pogués comprar qui volgués. Aquestes condicions s'havien de començar a aplicar a partir del dia que comencés a arribar el blat, fet que depenia d'un canvi de temps que permetés descarregar-lo al port de Mataró.

Però aquella mateixa primavera ja hi va haver els primes problemes: la fleca venia tant blat que no podia proveir-se i per això el Consell va acordar liberalitzar “lo pastar lo pa en la ciutat (...) i que pogues portar pa qui volgues en la dita ciutat, ab tal que lus qui vendran lo dit pa, hagen de pastar aquell de blat foraster y no de blat que fos dins la ciutat y parrochia (...)” (21 de maig de 1643). Quan al juliol s'acaba el blat, s'acorda fer “(...) traure en la plassa els blats tenim los ciutadans en llurs cases lo que fos menester per provisio dels ciutadans (...)” (10 de juliol de 1643).²¹ Per si això fos poc, el dia 8 de juliol de 1643 el Consell sap que els arrendadors del dret de mercaderia de Mataró havien fet aprehensió de 20 quarteres de blat de la ciutat i l'havien venut “al encant public”. El 6 d'agost de 1643, acorda que ningú pugui pastar pa menut, excepte els flequers de la ciutat. De tota manera, de pa gros²² encara en

Les actuacions municipals en aquest moment també varen ser contundents i segurament perseguïen que fossin conegudes per la ciutadania i tinguessin un efecte exemplar. Al setembre de 1626 el Consell tracta el tema de què en algunes cases es pasta pa, entre elles la d'un tal Sandoval. Aquest conflicte permet saber que el Consell havia donat permís per pastar i vendre pa a la ciutat, però que Sandoval mai no havia demanat llicència per fer-ho i havia seguit donant menjar i beure a la seva taverna. En resposta, el Consell fa que el mostassaf faci una crida perquè cap taverna pugui donar menjar ni beure a cap ciutadà o fill de la ciutat, però Sandoval, “(...) volent fer dol a la dita crida, lo mateix dissapte en la nit lleva lo ram de taverna tenia en sa casa y enloch de aquell [va posar el] de hostal (...)”, raó per la qual el Consell va acordar que no es podria tenir ni hostal ni taverna sense llicència municipal. També decidí anar a casa de Sandoval i treure-li el senyal d'hostal i que junt amb les taules que se li trobessin fossin cremades públicament i que li fos *murada* la porta.¹ En un sentit semblant, el 24 de maig de 1629 s'executen les penes imposades contra un flequer per haver comprat 30 quarteres de blat al veguer, i s'acorda que la ciutat li prengui al mateix preu que el va pagar.

¹⁷ Contingut en el Vol. 16 de 1630 a 1638. P. 718 i 722.

¹⁸ Contingut en el Vol. 16 de 1630 a 1638 de les deliberacions del Consell, p. 687. Ídem carta anònima del 22 d'octubre (document núm. 688).

¹⁹ Els representants municipals han “(...) llevada la treta de blat y demes grans y tambe an enfranquit lo dret de gra de tal modo que per hocasia y causa de aver vosas magnifisensas y merces llevade la treta del blat y dames grans, y lo dret del pa resta dit Bosch privat de la resepsio de aquell perso que los qui tenen los grans com saben que nos pot traurer gra de la present siutat no ley porten y axi nos ven gran algu y los que aporten lo pa no volen pagar (...)” Contingut en el Vol. 16 del llibre d'acords de 1630 a 1638. P. 689.

²⁰ “Item la ciutat de Vic promet q dona sa lleial paraula que no fara concert ab persona alguna, ni donara premi algun que dit Sangenis no sage venut ab tot effecte ditas tres, o quatre mil corteras de blat”, que és la quantitat que acorda que proveirà a la ciutat. AMV, llibre Acuerdos de 1638 a 1644. Aquest document es va signar a Barcelona el 12 de novembre de 1642.

²¹ Anotat al marge diu “Que es valga del privilegi per traure blat en lo pallol”. AMV, llibre Acuerdos de 1638 a 1644.

²² El pa gros era “(...) per los pobres miserables de la present ciutat, y no per los foresters y altres, qui van per dits llochs”. AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11. P. 96.

podria pastar qui volgués sempre que el vengués a 6 diners la lliura. Taverners i hostalers no en podien pastar ni de l'un ni de l'altre. Els problemes varen començar la setmana següent quan el 9 de setembre de 1643 s'acordava segrestar els blats de la ciutat i llocs unit.²³ D'aquesta manera, algunes persones junt amb els batlles de cada poble (sembla que eren de Vilalleons, Gurb i Malla)²⁴ passaven casa per casa a veure si tenien blat de sobres i el compraven en previsió del que pogués passar. Aquesta actuació municipal va fer intervenir el sotsveguer, que va amenaçar els membres del Consell i els va prohibir aquest tipus d'actuacions alhora que exhortava els pagesos a no obeir-los. A més amenaçà d'actuar judicialment contra els batlles.²⁵

L'any 1645 va ser un altre any crític per al subministrament de cereals; per això el 6 de maig es decideix fer un reconeixement dels graners de la ciutat i que per fer el pa gros, el que anava destinat als pobres de la ciutat, al blat se li afegiran faves (sembla que en aquell moment ja es feia una barreja amb 11 parts de blat i una de faves, però a partir d'ara es barrejarien 40 sacs de blat i 5 de faves). Dos dies després (8 de maig de 1645), es fa una ambaixada al capítol perquè augmentin les pregàries i es parla d'anar en processó a la Gleba per implorar aigua. El 13 de maig de 1645 s'acorda fer aprehensió del blat que es trobi a la ciutat i tancar els portals de la ciutat. Malgrat tot, el 23 de maig de 1645 cal acordar pujar el preu del blat i al mes de juny, en el Consell del dia 16, s'anota que hi ha resistències a què el blat sigui apressat.

A la segona meitat del segle XVII, tot i mantenir-se la mateixa línia, ja apareixen algunes indicacions més clares en un sentit menys intervencionista, prova que el Consell anava liberalitzant el mercat dels cereals per intentar solucionar aquests problemes.

- Així, el 22 d'agost de 1650 es fa un pregó pel qual es concedeix permís a qualsevol persona per pastar qualsevol tipus de pa. Igualment, en la sessió del 8 de gener de 1655 es va determinar "(...) *ques done facultat de (tatxat: que lo qui vulla) pastar y vendre pa a qualsevol persona ab que lo blat pastaran sia blat foraster y que nos puyan comprar en la present Ciutat ni dins una llegua al rededor (...)*".
- Aquestes disposicions es varen reafirmar en la sessió del 22 d'agost quan el Consell va determinar que "(...) *puga qualsevol persona de qualsevol stament y conditio siga, pastar y vendre pa tant gros com menut al preu que li aparexera.*"²⁶ **Amb tot, continuen els registres i els preus fixats i fins i tot, l'any 1651, el Consell intervé en el comerç de l'oli i acorda vendre arròs per ajudar a qui ho necessiti.**

L'octubre de 1662 hi ha una operació en contra de Magdalena Font, la dona d'un negociant de vi (Josep Font) que pastava i venia pa a la ciutat malgrat les exhortacions que se li havien fet perquè no ho fes. En un registre se li va trobar pa i el mostassaf ho posà en coneixement del Consell, el qual va decidir que el veguer i el mostassaf anessin a la seva casa, li prenguessin els instruments de pastar i li traguessin la llicència per tenir taverna fins a nou avís.²⁷ L'any següent Magdalena va ser empresonada per haver pastat i el seu marit va haver de demanar clemència en nom seu. De tota manera, el Consell no va poder decidir res per no trobar-se un punt d'acord entre els seus membres. Finalment, al setembre de 1663 se li va concedir una nova llicència per tenir una taverna, però amb l'amenaça que la perdria a la primera que presentés una actuació incorrecta.²⁸

²³ AMV, llibre Acuerdos de 1638 a 1644.

²⁴ Una sentència del 24 de març de 1553 havia establert que els termes de Gurb i Malla eren de contribució de la ciutat de Vic i no així les parròquies de Sata Eugènia i Vilalleons i les "Quadres unides". De tota manera, el 5 de juny de 1558 també es declarava el mateix pel altres llocs units (Junyent, 1969; 291).

²⁵ Cal remarcar que la pràctica d'aquest sotsveguer era considerada molt irregular i que se l'acusava d'actuar de manera injusta, fet que va donar lloc a una polèmica que no cal ressenyar aquí.

²⁶ AMV, Acuerdos, de 1648 a 1655. Vol. 19. 22 d'agost de 1650.

²⁷ 25 d'octubre de 1662. AMV, Acuerdos, de 1655 a 1663. Vol. 20. Segons l'índex el 25 d'octubre de 1662 el mostassaf i el veguer cremen les pasteres i taules de Magdalena Font, a la qual no es restablirà fins un any més tard la facultat de tenir taverna.

²⁸ AMV, Acuerdos, de 1663 a 1671. Vol. 21. 13 de juliol i 12 de setembre de 1663

Els anys 1677-1680 varen viure una altra conjuntura de crisi agrària, segurament lligada a un episodi de manca de precipitacions (al 1680 es dugueren els sants Màrtirs a la Gleba per demanar la pluja).²⁹ També s'hi va respondre amb la prohibició de l'agabellament dels grans i la seva sortida de la ciutat,³⁰ la creació d'una junta del blat amb poder sense límit sobre aquest tema,³¹ la cerca i intervenció dels grans *"per tota la ciutat y demes parts a hont convinga"*³² i, finalment, la ja esmentada anada a la Gleba per demanar aigua.

Malgrat tot, el 21 de febrer de 1688 es reafirmava el permís municipal perquè qualsevol persona pogués vendre qualsevol tipus de pa.³³

A partir del decret de Nova Planta

Durant els primers anys del segle XVIII la figura del mostassaf, que ha jugat un paper central en la gestió dels proveïments en els dos segles anteriors, serà qüestionada -fins al punt que apareixeran cartells que l'amenaçaran de mort- i oficialment quedarà fora del nou ordenament borbònic. De tota manera, aquests canvis, pel que ens interessa, sembla que varen ser més formals que reals, tal com es pot deduir de l'acta de l'Ajuntament del 16 de juny de 1719 quan es debat que *"(...) modernamente se han puesto nuevos estilos en la Administracion de la fleca nocivos y perjudiciales al bien publico ensenyandolo assi la experiencia (...)"* i es reposa els antics càrrecs de venedor i palloler i se'ls obliga a no poder fer cap compra de gra sense el consentiment de l'Ajuntament. D'ençà de llavors, l'Ajuntament haurà de rebre una mostra del pa que es pasti cada setmana, perquè així es puguin donar les providències que semblin oportunes.

Segurament aquest canvi s'entén a partir de la nova organització municipal que el decret de Nova Planta estableix per als ajuntaments. A l'empara de l'article 46,³⁴ s'estableix entre el consistori vigatà la creença que el poder municipal havia de gestionar aquests afers, i que això donava a la capital d'Osona la capacitat per registrar les cases de la parròquia i llocs units, incautar-se'n els cereals i fer-los dur al mercat. Tot i que els mostassafs no tenien cabuda en el nou disseny municipal, el cas de Vic demostra que poc a poc les seves funcions es varen exercir sota un altre nom; fins i tot, amb el pas dels anys, la documentació municipal torna a parlar simplement del mostassaf. N'és un bon indicador el fet que el 13 de maig de 1767 els electors de la ciutat demanaven una còpia del llibre de Mostassaferia *"(...) á fin de que los Diputados, y Personero puedan gobernarse, y regirse en lo que se previene en el."*³⁵

El 7 d'octubre de 1710, el Consell, a imitació del de Barcelona, acorda que es faci una tarifa que fixi el preu de les mercaderies i productes més necessàries, però deu dies més tard apareixen uns cartells a la plaça *"(...) en emulació de la tarifa de ordre del Illtre Consell disposada y feta, y axi mateix en posar baix sota la porta de la botiga de las casas del Sr. Mostasaph una carta sens firma, ab comminació de matarlo y altrament (...)"*.AMV, Acuerdos, de 1710 a 1712. Vol. 31. 7 i 18 d'octubre de 1710.

Al primer quart del segle XVIII, la ciutat té quatre forns, un a la plaça del Mercadal, un a la Plaça Vella, el de Sant Just, i el del Campanar (que es dedica a proveir la tropa). En aquell moment ja es diu que han aparegut queixes perquè els tres primers no arriben a donar l'abastament d'aquest producte en una ciutat on s'ha incrementat la població. Per això s'acorda llogar el forn de Jacint Arquimbau, de la rambla de Santa Clara, i que es facin cartells per arrendar-lo. Aquell mateix any, davant la falta de blat es va fer un registre dels grans. Cal remarcar que la ciutat comptava també amb l'establiment conegut com la Canonja, que servia el pa als eclesiàstics, i que al 1632 s'obrirà una botiga dependent del capítol.

²⁹ AMV. Deliberacions del Consell del 9 d'abril de 1680.

³⁰ AMV. Deliberacions del Consell del 3 de febrer de 1677.

³¹ AMV. Deliberacions del Consell del 3 de maig de 1677.

³² AMV. Deliberacions del Consell del 1 de juny de 1678.

³³ *"Mas fonch deliberat ques done facultat a totes, y qualsevol personas de poder pastar y vendre qualsevol genero de pa tant blanch com moreno, en la present Ciutat y parroquia al preu vullan, sens incorrer en pena alguna, y que esta facultat sia duradora fins que si per lo Illtre Consell revocada, y que perque sie a tothom notori ques fassa fr un prego fent ab ell entendre esta resolució y deliberatio."* AMV, Acuerdos, de 1686 a 1691. Vol. 24. 21 de febrer de 1688.

³⁴ L'article 46 del Decret de Nova Planta estableix que *"Los Regidores tendrán à su cargo, el Gobierno Politico de las Ciudades, Villas, y Lugares, y la Administracion de sus Propios, y Rentas, con que no puedan hacer enagenacion, ni cargar censos, sino es con licencia mia, ù del Tribunal, à quien lo cometieremos, y los que entraren nuevos recibirán las cuentas, de los que acaban con asistencia del Corregidor, ò Bayle, el qual hará execuciones sobre alcances sin retardacion."*

³⁵ *Noticia e instruccion, de algunas cosas que tienen por convenientes al beneficio publico, los electores, quienes la presentan a los Diputados, y Personero elegido para el corriente año de mil setecientos sesenta y siete.* Document del 13 de maig de 1767. AMV, Llibre Acuerdos de 1767 a 1772. vol. 41.

"(...) siendo como es de la obligacion del Ayuntamiento el dar [a]bastos y hornos para cozer el Pan de los vezinos, por quedar ellos privados de tenerlos, á no ser por si proprio y que se necessita de dar prompta providencia en el mayor numero de gente que de años a esta parte se ha poblado siendo asso que antes no obstante de haver menor numero existian quatro hornos y de presente no obstante la multiplicacion solamente quedan tres por quedar el uno quasi solamente por el servicio de la munación (...)". AMV, Acuerdos de 1727 a 1734. Vol. 35. 21 d'octubre de 1728.

Es pot qualificar el segle XVIII com un moment caracteritzat pel conflicte entre l'Ajuntament i el capítol eclesiàstic, per una banda, i per l'intent d'evitar la presència de testaferrós i intermediaris en la provisió dels productes bàsics, per l'altra.

- En el primer sentit, cal remarcar que el 14 d'agost de 1680 es renovaven les ordinations de la Canonja, un pastim propietat del capítol eclesiàstic on es pastava i distribuïa pa entre els eclesiàstics *"(...) y lo reliquo, a qualsevols persones seculares segons de dret es permes"* i que ja en aquell moment es parlava de les diferències amb la ciutat que, després d'un episodi al 1704,³⁶ esclataran mig segle més tard, precisament en el moment d'obrir una nova botiga de comestibles (1732).³⁷

Per l'acta de la reunió de l'Ajuntament del dia 24 d'octubre de 1732 sabem que la catedral havia obert el 17 de juliol una

"(...) publica taverna y gavella por el abasto de las personas Ecclesiásticas que residen en esta ciudad y transitan por ella, vendiendo vino, azeite, aguardiente, pesca salada, nieve, y otros comestibles y potables (...) vendiendose en dicha taverna y gavella todas las mercaderias á menor precio que en los demas puestos publicos de la ciudad, por introducirlas sin pago de imposicion alguna (...) de manera que tiene el Ayuntamiento continuados recursos de los arrendatarios con que exponen el crecido notorio daño que se les sigue, que imprevisto é inopinado al tiempo del arriendo puede instarles a pretencion a un desfalco del precio que ofrecieron pagar (...)".

En vista de les greus conseqüències per al comú, l'Ajuntament ordena construir una petita habitació amb una porta que doni al carrer al forn del comú que està davant per davant de la taverna i que hi estiguin continuament un dels zeladors i el nunci del *fiel*, cada dia mentre la taverna sigui oberta. A partir d'aquí comencen detencions i interrogatoris de persones que acudeixen a la botiga i que se suposa que no són eclesiàstiques. En aquest context, el 13 d'octubre de 1732 Bonaventura Falgueras, exercint les funcions de mostassaf, va imposar una multa a Pau Bach, un traginer encarregat de vendre i distribuir als eclesiàstiques els comestibles que el capítol tenia a la seva botiga. El motiu era haver venut quatre diners de bacallà remullat a una persona laica, concretament la dona d'un jornalier. De seguida el capítol va reaccionar dient que el penyorament era nul i que anava en contra de la immunitat i llibertat eclesiàstica.³⁸

Encara que en aquell temps també hi havia diferents punts de vista entre els dos capítols pel tema del bestiar que proveïa les carnisseries del capítol, finalment, l'any 1746, es firmava la concòrdia per la qual es tancava la botiga i taverna del capítol i es retirava la guàrdia a la que s'havia sotmès l'establiment (14 d'octubre de 1746). Segons aquesta concòrdia, el cabildo hi havia venut fins llavors *"(...) varias mercaderias y diferentes generos de comestibles y potables á los Ecclesiasticos (...)"*.³⁹

³⁶ L'1 d'octubre de 1704, a les set de la matinada, un conseller i el mostassaf van a prop de la carnisseria del capítol de la seu de Vic per evitar (*obviar*) que els ciutadans hi vagin a comprar carn. Estant aquí, apareix Joan Batista Martí, fill del doctor Martí, junt amb dos fadrins; un porta un cabàs i l'altre un barra de ferro. Prop del cementiri els aturen i els prenen el cabàs i demanen què hi porten. Martí contesta àiradament però reconeix que hi duu carn de la carnisseria de la Canonja; quan li demanen que la torni, treu una pistola. Davant dels fets, el Consell va acordar actuar criminalment contra Martí i els seus acompanyants, però les excuses del veguer per no acudir a la demanda de la ciutat va comportar que comencés un procés en contra del veguer. AMV, Acuerdos, de 1793 a 1705. Vol. 28. 1 d'octubre de 1704.

³⁷ *En lo present llibre se continuaran las ordinations fetas y forçant fahedores per lo Illtre Capítol per lo bon regiment, y perpetuitat del pastim de la Canonja (sic) ab las entrades y exides de la Admicio de dit pastim per quiscun any començant des del 19 de agost de 1680 en havant*. ABEV, Arxiu Capitular de Vic. Pastim i carnisseria. Pastim de la Canonja. ACV 15/3.

³⁸ AMV, Acuerdos de 1727 a 1734. Vol. 35. Document insert entre les pàg. 135 i 136.

³⁹ ABEV, fons del notari Feliu Sayol, 1746, vol. 27. La data és del 31 de gener de 1746. Va ser aprovat pel rei amb data 7 de setembre de 1746.

Aquell mateix any (1746) Antoni Mas demanava poder pastar i vendre “*pan de trueque*”, però l'ajuntament s'hi va oposar.⁴⁰ Mas ho havia provat ja al 1734 i la resposta municipal havia estat que aquest intercanvi era una mena de venda encoberta -fet que estava prohibit mentre funcionés la fleca municipal- i que unes antigues ordinacions prohibien vendre pa a qualsevol veí, “(...) *con la pena de comisso [i] multa de 10 L y la de ser quemados la Artesa y demas paramentos en caso de contrafaccion (...)*”.⁴¹

De fet, **el segle XVIII segueix amb la mateixa política vacil·lant dels dos anteriors, de manera que en moments de bonança econòmica, bones collites o fàcil aprovisionament la política municipal es decantarà cap a posicions més liberals, mentre que en èpoques de crisi es posaran en marxa els mateixos mecanismes d'intervenció econòmica** que s'han vist abans.

Així, al 1748 es produeix un nou episodi d'escassetat a la qual es fa front com s'havia fet des de feia dos-cents anys: com que la gent va a comprar a la ciutat “(...) *no solamente con cavallarias (sic), pero si y tambien con carros, y que esto ha motivado entre el Pueblo un publico clamor por temor de que no les faltase el abasto de pan hasta la cosecha venidera (...)*”, s'acorda (17 de febrer de 1748) que només es podran fer intercanvis de cereals a la plaça, un dels temes centrals d'aquest període. Aquest és un dels tòpics importants, perquè **la plaça del Mercadal es converteix en aquell moment en l'espai públic i visible on han de tenir lloc els intercanvis per evitar l'especulació**. Tot el que no passés per aquest espai era mirat de manera sospitosa, com a possible tracte usurari. El fet de dur els grans a la plaça també tenia una altra justificació: hi ha força motius per creure que en la mentalitat col·lectiva i sobretot en els grups dirigents del municipi hi havia la creença que entre productors i consumidors hi havia d'haver el mínim d'intermediaris possible. Per això el que es valorava era que el mateix productor dugués el producte del seu treball a la plaça, on seria comprat directament pels consumidors i consumidores. Qualsevol intermediari era vist com un paràsit que feia augmentar el preu dels productes sense aportar-hi valor. Sembla que aquesta seria la raó que explicaria l'actuació dels poders municipals (i fins i tot estatals) en contra dels comerciants, agabelladors, testaferrós i fins i tot les mateixes dones dels productors.

En aquest context, al setembre de 1748 començava un conflicte de grans dimensions que segurament assentaria les bases del que les classes populars esperarien en el futur dels dirigents de la seva ciutat. Segons l'acta del 6 de setembre de 1748, el 31 d'agost el corregidor havia publicat un edicte en què es deia que per impedir els inconvenients que generaven els agabelladors manava que no s'alteressin els preus dels cereals. Si aquesta actuació estava en la línia del que s'havia fet altres vegades, tot es va complicar quan el corregidor va manar als venedors de grans que n'abaixessin el preu, sota pena de presó. Tot i que l'actuació municipal va aconseguir que el corregidor ordenés als seus agutzils que no intervinguessin de manera tan contundent, el següent dissabte, 7 de setembre de 1748, faltaven els grans al mercat i es produïa una certa inquietud popular en un context en què els preus dels cereals eren més elevats fora de la ciutat de Vic que en aquesta.⁴² Per arreglar-ho, l'Ajuntament

“(...) *salieron los Alguaciles â los que vendian Trigo y Granos pretendiendo el que no los vendiesen en los precios que pedian, y acompañando la Gente en casa del dicho Cavallero Corregidor, entrandoles en el Quarto de su Secretario D. Miguel Berregan, y que este teniendoles serradas las puertas los apercibia con amagos de carzeles para que diesen los trigos, y granos a menor precio del que pedian, y que todo esto se esparsio; de forma que diferentes que llevan trigos para vender, y entrar a la Ciudad oyendo estas voces los dexaron a fuera, y otros se los debolvieron â sus casas, y que continuando esta Voz se han aquadrillado algunos arrendatarios publicando el no querer entrar ninguna porcion de los trigos de sus arrendamientos, que es el que da el abasto â esta Ciudad, y comarca (...)*”.

⁴⁰ “*Que sin embargo de ser la consuetud inconcussamente observada en las ciudades y villas de este Principado, como en la de Vich, Olot, Gerona, Figueras, y demás, el fabricar los panaderos que habitan en dichas ciudades y villas, pan de trueque para cavalleros, Iglestiásticos, y demás personas de caracter que tienen trigos para entregar â dichos panaderos para el respective (sic) abasto de sus casas, sin que en este trueque concorra dinero, ni simulacion alguna en daño a las panaderias proprias de los cumunes de dichas Ciudades y Villas: con todo los Regidores de la Ciudad de Vich, han dado muestras de querer perturbar al suplicante el exercicio de fabricar dicho pan de trueco (sic) en dicha ciudad; lo mismo que los Reg. de la Villa de Olot intentaron perturbar â Luyz Aumatell panadero de aquella Villa, y fue declarado por el antecessor de V E el poder dicho Luyz Aumatell fabricar en dicha Villa de Olot dicho pan de trueco.*” AMV, Llibre d'acords, 1735-1746. vol. 36. 5 de desembre de 1746.

⁴¹ Carta del 5 de desembre de 1746. AMV, Cartas de la ciudad, 1740-1753. vol. 18.

⁴² “(...) *de forma que esta falta ha motivado algun desorden de clamores entre las Gentes que los necesitavan comprar y cuyas voces han motivado al Cavallero Regidor Decano viendo no podia por si sosegarles, â pasar recado a su Señoria para poder juntar Ayuntamiento, y assimismo su personal residencia â fin de poder promptamente providenciar sobre este tan importante asunto del abasto que les toca por ser de los principales peculiares encargados confiados a su cuydado: Y hecho cargo que toda esta falta previene no solo del Edicto que se publicó en*

“Acordo el que no se fixen precios â los trigos, y granos, y que por los mismos Regidores se publique, y haga entender â todos los Labradores, y Arrendatarios que sin reparo entren trigos ala Ciudad, con el seguro que no se les precisará â venderlos â precios destinados, sí a los que convinieren entre los Vendedores, y Compradores, y que si esta providencia no abasta, se tome otra resolucion para poder conseguir la entrada de trigos (...)”.

Dos anys més tard, a resultes d'un memorial presentat pels gremis, l'Ajuntament plantejava de nou el tema dels intermediaris, especialment d'alguns treballadors municipals (purgadors, garbelladors) que despatxaven el blat d'altres persones, rol que força vegades també era assumit per les seves dones. El motiu de l'informe era “(...) evitar qualquier exceso que pueda suceder en la Plaza porque la mayor parte del Pueblo clama (...)” (22 d'abril de 1750). La resposta va ser **prohibir la venda a aquests intermediaris** i separar el lloc on es venia el blat procedent de fora del marc vigatà del dels foraster (al primer se li reservava un espai clos dins del pallol, delimitat amb una tanca de pedra i enllosat mentre els ciutadans de Vic haurien de vendre el seu al Mercadal, entre els arcs del General i la font, sense que es poguessin estendre cap al pallol). En tot cas, els intermediaris no podrien guardar el blat que tenien encomanat a casa seva; excepte casos especials, l'havien de tornar als seus propietaris.

Al cap de poc temps, es va veure que aquestes provisions havien servit de poc, perquè els preus havien continuat pujant, ja que tant els forasters com els productors vigatans havien deixat de servir el mercat local,⁴³ “(...) por haverlos quitado la libertad, que siempre havian gosado de valerse de persona de su confiansa, que por lo regular era de Quibradores (...)” (17 de juliol de 1750). D'aquesta manera l'Ajuntament es va haver de fer enrere tant en la prohibició dels intermediaris com en la separació dels llocs de venda.

L'any següent apareixen discrepàncies entre el corregidor i l'Ajuntament quan el primer va intentar que els forasters de tres lligues al voltant no poguessin comprar blat a la plaça de Vic (per evitar que fos dut a un altre poble, però també per assegurar que no es revendria dins del mateix mercat vigatà) i que els intermediaris no venguessin el blat dels particulars a la plaça (8 de febrer de 1751). Després de reflexionar-hi, dos dies més tard l'Ajuntament li respon que si es prohibeix l'entrada de gent de fora de la ciutat, aquesta es quedarà desproveïda d'oli, blat i altres comestibles que aquests hi aporten quan vénen a fer les seves compres de gra.⁴⁴ Sobre la separació dels venedors forasters dels de la ciutat es deia que aquesta provisió no s'ajustava a dret i que la ciutat havia provat de fer una cosa semblant en anys anteriors, però que s'hi havien oposat eclesiàstics, cavallers i alguns veïns, i també que aquesta actuació havia fet retreure els comerciants de dur-hi el seu gra. En resum, que quan s'havia provat s'havien trobat “(...) sin poder susegar (sic) aun los publicos clamores de los mas de los pobres vezinos por el danyo que padecian del aumento tan irregular de los trigos, y por consiguiendo del Pan que compravan (...)”. Per fer més patent el seu desig, l'Ajuntament deia que quan al 1750 s'havia derogat aquesta mena de provisions, el dia següent els grans havien arribat a la plaça i el seu preu havia baixat ostensiblement “(...) con publica aclamacion de los vezinos que devian comprarlo (...)”. Finalment, el Consell deia que mai no compliria aquestes ordres del corregidor.

el día 31 del proximo pasado mes, sí y tambien por los Excesos executados por los Alguasiles en el Mercado del martes de esta semana, y a los amagos que a las gentes vendedoras hazian los dichos Alguasiles, y el secretario de Su Señoria D. Miguel Berragan mandandoles ir en su presencia; en tanto que se ha publicamente entendido que muchos labradores mandaron retirar los trigos que hazian conducir para vender en esta Ciudad, y que oy ninguno de ellos ha traído trigo con espectacion; y averiguado de fijo, que todos los arrendatarios de dentro de la Ciudad, que ahun tienen los trigos y granos producidos de sus Arrendamientos en los puestos propios de que han producido están, y se mantienen en el animo de no querer entrar granos algunos dentro de la Ciudad, â que por ningun camino se pueden precisar; de cuya falta se prevehe el gran daño que puede, y deve precisamente seguirse al Publico, y mas en el presente año que en este Pays ha sido la cosecha tan diminuta, y que en todas las demas partes del Principado los precios de trigos y granos son muy mas excessivos del que se venden en esta Ciudad (...)”.

⁴³ “Siendo continuos y publicos los clamores de los mas de los vezinos de la Ciudad que para alimento de sus familias son precisados â comprar los trigos, y demas granos por la poca porcion que sale vendible en la Plassa haviendose retrahido de sacarlo, y venderlo, no solo los que los tienen de la propia cosecha; y tambien los que comercian con Arrendamientos de Granos (...)” (13 de juliol de 1750).

⁴⁴ El 5 de desembre de 1766, després de fer un pregó sobre la venda de peix que posava al dia les disposicions del mostassaf, es varen adonar de “(...) algunos inconcientes nacidos de su practica (...)” perquè els comerciants portaven mitja càrrega de peix fresc i mitja d'aragades, i no havien pogut vendre aquestes a la peixateria ni encomanar-les a altra persona perquè estava prohibit. Per això varen dir que si no els treien aquests impediments no durien més peix a la ciutat; l'ajuntament els donà la raó, perquè no podien vendre el peix fresc a la peixateria i el salat a la plaça, tot alhora. Per això s'acordà que quan el peixater portés peix dels dos tipus, que el regidor *fiel* del mes permetés la venda del salat per una tercera persona. AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40.

La preocupació municipal per la presència d'intermediaris es va deixar veure també el 9 d'abril de 1753 quan es va reconèixer que la ciutat havia tingut moments en què no havia estat proveïda d'oli, "(...) con motivo de estar mancomunados los Arrieros que assen el comercio de esta especia y lo venden por menor a los vezinos de la ciudad; y en las mas que les querrá el Ayuntamiento limitar las ganancias proporcionadas; expressando claramente que no querían venderlo, ni haun lo que tenían en sus propias casas, ô en otros puestos como de repuesto con el motivo de no estar obligados al Abasto, sino quando era de su voluntad ô se les antojava, en cuyos casos era precisado el Ayuntamiento â condecender â su pretencion para no haver (sic) â sus vezinos de este preciso abasto (...)". Aquell mateix any hi ha escassetat de blat i es parla de "(...) los clamores de las Gentes por no encontrar en donde comprarlo (...)” (16 de maig de 1753).

El 12 d'agost de 1754 s'anota en l'acta de l'Ajuntament que des de 1731 les crides per arrendar la fleca es fan també a Barcelona i Mataró (i puntualment en altres ciutats), però que no s'ha pogut arrendar en cap moment. Com que les condicions ofertes per la ciutat de Barcelona eren millors, es varen canviar les clàusules per fer més atractiu l'arrendament als comerciants de cereals, però no sembla que tingués cap mena de repercussió. De tota manera, aquest canvi de condicions indica un augment de l'escala a la que es mou el comerç de cereals: l'abastament de la capital vigatana era una cosa que passava, en bona part, per la política municipal barcelonina. Així mateix, després de més de dues dècades sense poder-ne arrendar el subministrament, sembla clar que aquest no tenia interès per als estaments dedicats al comerç. Potser això explicaria que l'11 de maig de 1764 la Junta de Propis acordés permetre a totes les persones de la ciutat "(...) el que puedan vender pan cocido á libras, medias libras, y por mas menor en los meses de Mayo, Junio, y Julio de este año, sin embargo de la privativa facultad que reside en la Ciudad (...)". L'any següent (8 de febrer de 1765) es fan unes noves ordenances en què es diu

“Que no conviene tasarse los precios generalmente, para no retraher los vendedores de abastos, de que se seguiria escases de ellos, como se experimentó en Barcelona en el año de mil setecientos cinquenta, y dos (...) bastando poner la mano, como se haze, en caso de ser el precio exorbitante (...)” .

A final d'any (20 de desembre de 1765) s'acordava que es complissin les noves provisions reials sobre el lliure comerç dels grans i l'any següent el Consell Reial anul·lava les baixes dels abastaments fetes per “asonadas ó alboroto” i els perdons que els municipis o magistrats haguessin pogut donar en aquests casos. **Era el pas més clar en la liberalització del comerç de grans.** Com s'ha vist, alguna cosa estava canviant a la política municipal i, en major mesura, estatal que segurament ajudaria a entendre l'origen dels fets de 1789 (Quadre 4).

La nova legislació que s'establí l'any 1765 marca un important canvi de tendència, ja que amb ella s'abolí la taxa de grans pels perjudicis que suposava als llauradors. En aquest sentit, la nova legislació que s'establí l'any 1765 marca un important canvi de tendència. En aquell moment s'abolí la taxa de grans: a causa de la

“variedad de los tiempos, y la diferente calidad de los terrenos de mis Reynos, no pueden permitir que subsista sin agravio de los Labradores, y Cosecheros, la Tasa perpetua, y general de los granos, que fija su precio hasta en los años mas esteriles, en que las expensas, y gastos precisos del cultivo exceden del valor de la Tasa, de que resulta la decadencia de la Agricultura; porque experimentando los Labradores despreciados sus frutos en los años abundantes, y que en los esteriles no sacan por la Tasa el costo de sus gastos, y fatigas, se ven oprimidos, y en estado de no poder continuar sus Labores, y los Vasallos sin los Granos necesarios para su alimento, y sin recurso a su compra, por estar prohibido el Libre Comercio, y Mercaderes de Granos.”¹

Per evitar que aquests fets impedisin l'abundància del regne i debilitessin l'agricultura, el rei havia acordat, “no solo fomentar con mis auxilios la condicion de los Labradores, sino tambien conciliar, en lo posible, sus utilidades, con la abundancia, y beneficio, que exige la Causa pública.” Per tant, s'abolí la taxa dels grans i la seva venda i compra seria lliure d'ençà de llavors “para que asi en los años estériles, como en los abundantes, ser igual y reciproca la condicion de los vendedores, y compradores.” Així mateix, es permetia el lliure comerç de grans a qualsevol persona, no només als mercaders.

De tota manera, per evitar la malícia i la cobdícia, el monarca renovava les lleis que prohibien els monopolis, “los tratos ilicitos, y los torpes lucros”, i ordenava que es castiguéssin durament aquestes conductes i que es donés una quarta part als qui denunciessin els culpables. Les altres tres parts serien per al jutge i els “Pobres del Pueblo donde se cometiese el delito”. Tampoc no es permetien les confraries, gremis o companyies de comerciants que podien donar lloc a posicions monopolistes. I s'establí que

“Los Almacenes , y Troxes de los Comerciantes en Granos, han de ser públicos, y sujetos à socorrer, en caso de necesidad, à los Pueblos de la Comarca, donde existiesen, con los Granos precisos para el abasto del Pan cocido, y para sembrar (...)”, pagant-los abans de sortir del magatzem a preus corrents als pobles i al seu mercat. Si no n'hi han es podrà recórrer als més immediats, “(...) sin que se necesite otra justificacion, que la de un Testimonio del Escribano del Ayuntamiento del Pueblo, donde se celebran los Mercados.”

Don Juan Phelipe de Castaños... El Señor Marqués de Squilace... me ha remitido... con orden del Rey de 18 de julio de este año... la Real Pragmatica, que se hqa servido expedir, aboliendo la taxa de Granos, y permitiendo el libre comercio de ellos, baxo las reglas, que transcribo a la letra. Barcelona, 5 de novembre de 1765. ABEV, Administració del terme civil de Gurb. Correspondència. Bans (1760-1767). Ap 70.

Quadre 4 – Nova legislació de 1765

El nou marc polític va suposar que la representació dels diferents grups socials es vehiculés mitjançant els gremis i col·legis, els quals, en darrera instància, eren utilitzats pels poder locals per dur a terme algunes tasques (per exemple, gestionar les lleves o mantenir la seguretat pública, com va passar al 1789). Una de les coses que va canviar a nivell estatal va ser que l'any 1765 es varen crear els càrrecs de diputats del comú, que tindrien vot dins de l'Ajuntament per tractar el tema dels abastaments, i de síndic personer del comú amb "*voz para pedir y proponer todo lo que convenga al Público generalmente, é intervenga en todos los actos que celebre el Ayuntamiento*".⁴⁵ Aquests càrrecs eren triats "(...) *por todo el pueblo dividido en parroquias ó barrios, entrando con voto activo todos los vecinos seculares y contribuyentes*" en un sistema d'elecció indirecta⁴⁶ que va permetre entrar els interessos populars en la gestió dels municipis.

En el cas de Vic, els gremis i col·legis donaven instruccions a aquests nous càrrecs una vegada a l'any i sempre acabaven dient que es reservaven el dret a donar-ne de noves. Les que es varen donar l'octubre de 1766 indiquen que gremis i col·legis tenien una posició més proteccionista que els nous càrrecs polítics,⁴⁷ les del 13 de maig de 1767 insistien a controlar que els garbelladors no s'enduguessin el que els sobrava a casa,⁴⁸ i apostaven perquè tots els naturals i habitants de la ciutat poguessin vendre al detall públicament a les seves cases els grans i llavors de la seva pròpia collita i les que provinguessin d'algun arrendament, fet que suposava el lliure comerç per a totes les persones de la ciutat. Encara que en aquest darrer sentit no es va resoldre res en aquell moment (5 de juny de 1767), a final d'any (1 de desembre de 1767) s'arrendava la fleca i en el plec de condicions es deia que en cas de necessitat o urgència, o sempre que li semblés bé, l'arrendatari podria donar llicència per vendre pa a qualsevol persona pel temps que volgués.

L'any següent (20 de juny de 1768) un pregó prohibeix als garbelladors, les seves dones o familiars la venda de grans a la plaça; també se separen els llocs on vendre blat els forasters i la gent de la ciutat. Els intermediaris tampoc no podran barrejar els grans de diferents amos i tampoc no se'ls podran endur a casa, sinó que els hauran de tornar al seu propietari. Els forasters podran deixar els blats en cases de la seva confiança, però no a les dels garbelladors.⁴⁹ El problema, com es va reconèixer en la sessió del 27 de febrer de 1769, era que "(...) *los cribadores sobornan en la plaza á los vendedores del trigo, y granos en perjuicio del Publico (...)*".

El 12 d'agost de 1768 s'acordava fer un pregó anunciant el canvi en la normativa estatal i que des de llavors es podria vendre qualsevol vitualla de manera lliure, però el 25 d'octubre de 1768 l'Ajuntament aconseguí del capità general poder taxar els preus de l'oli, sabó, espelmes de greix, peix fresc "*y á los demás generos comestibles, que la prudencia dicte haverse de fixar por beneficio del Publico*".⁵⁰ Aquell any es va acordar comprar oli per contenir-ne el preu, cosa que no va ser necessària perquè quan ho varen saber els mateixos revenedors "*lo regularon á lo justo*", actuació que es va intentar de nou el 8 d'octubre de 1770.

⁴⁵ "*Deseando evitar á los pueblos todas las vexaciones que por mala administracion ó régimen de los Concejales padezcan en los abastos, y que el todo del vecindario sepa como se manejan, y puedan discurrir en el modo mas útil del surtimiento comun, que siempre debe aspirar á favorecer la libertad del comercio de los abastos, para facilitar la concurrencia de los vendedores (...)* mandamos por regla general que en todos los pueblos, que lleguen á dos mil vecinos, intervengan con la Justicia y Regidores quatro Diputados que nombrará el Comun por parroquias ó barrios anualmente (...) para tratar y conferir en punto de abastos, examinar los pliegos ó propuestas que se hicieren, y establecer las demas reglas económicas tocantes á estos puntos, que pida el bien comun (...)" Llei de 5 de maig de 1765 sobre el *Nombramiento de Diputados y Síndico Personero del Comun de los pueblos para el buen régimen y administracion de sus abastos a Novísima recopilación de las leyes de España*. Madrid, 1805. Tom III, p. 440.

⁴⁶ *Novísima recopilación de las leyes de España*. Madrid, 1805. Tom III, p. 441.

⁴⁷ En primer lloc, mentre els col·legis demanaven que qualsevol persona pogués vendre pa, però "*senyalandoles el precio; y que sea regulado el precio del de la Panaderia, á un precio moderado*", el Consell va fer notar que això s'oposava a la privativa que tenia la ciutat de vendre pa a la fleca, facultat que aquell any havia estat arrendada. També es recomanava la prohibició dels intermediaris, en aquest cas els garbelladors, però el consistori deia que això podria deixar la ciutat desproveïda. Una altra instrucció era "*Que se averigue, si algunos Particulares han amontonado trigo, y demas granos, para venderlo á mayor precio en perjuicio del Publico, y se den las providencias convenientes á su beneficio*", proposta a la qual el Consell va accedir, però sempre que s'ajustés a la pragmàtica de 1765 sobre el lliure comerç dels grans. La mateixa justificació es feia servir per posar inconvenients a la proposta que ningú pogués comprar grans a tres hores al voltant de la ciutat per revendre'ls en aquesta.

⁴⁸ "*Pues estos llevandose el sobrante en sus casas, en lugar de bolverlo, y llevarlo en la Plaza al mercado siguiente, lo venden, en las suyas publicamente a Arrieros forasteros, y de la Ciudad; á mas de que teniendo dicho trigo, y granos en sus casas, no se puede evitar la malicia, y fraudulencia de mezclar lo malo, y de inferior calidad con el trigo bueno, y asi mesclado venderse al precio regular del mejor trigo*". *Noticia e instruccion, de algunas cosas que tienen por convenientes al beneficio publico, los electores, quienes la presentan a los Diputados, y Personero elegido para el corriente año de mil setecientos sesenta y siete*. AMV, Llibre Acuerdos de 1767 a 1772. vol. 41.

⁴⁹ De tota manera, el 27 de juny de 1768, es diu que cap persona que vengui el gra d'una altra pugui barrejar el dels diferents amos, "(...) *ni resguardar en parages humedos los sobrantes que por utilidad de los Dueños no quieran que se les buelvan en sus Casas, ni hazer estudio para que crezcan (...)*". Era un canvi important, perquè suposava que sí que es podia deixar el gra a les cases dels intermediaris.

⁵⁰ És pot pensar que en el mercat de cereals pogués estar passant alguna cosa semblant al que succeïa en el mercat del peix: el 31 de juliol de 1769 es diu que el governador i corregidor ha enviat una reial ordre que permet en tots els pobles del Principat la lliure venda de peix, "(...) *sin obligar a los que los conducen á las tarifas, o aranceles establecidos, pero con la precaucion, de que por la Justicia, Capitulares, Diputados, y Personero del Comun, se zele, y cuyde de que no se atraviesen en las calles, y puertas, los revendedores, o agavilladores á comprar de los arrieros, tragineros, o primeros vendedores, los pescados, ni otros algunos generos comestibles para la reventa, sin concentirles que tampoco lo executen en las plazas, hasta la hora acostumbrada, castigando los fraudes que se hallaren, con las multas, y penas correspondientes para la correccion, y escarmiento*".

Malgrat la nova legislació, doncs, l'Ajuntament segueix intervenint en el mercat local i continua la seva preocupació per evitar els intermediaris: a finals d'octubre de 1770, quan l'Ajuntament sap que alguns garbelladors venen a la plaça, en contra del que està manat, i que altres persones es valen de tercers per vendre els grans, s'acorda cridar-los l'atenció i, si no fan cas, multar-los.

Així mateix, el 3 de juny de 1771 el personer diu que caldria treure els revenedors de la plaça i "(...) *algunas mugeres que venden en ella generos recomendados de los Labradores (...)*". La resposta de l'Ajuntament és que al matí no es permeti cap revenedor, però sí a la tarda, "(...) *pero que concideran util al Publico el permitir las mugeres, que venden los generos recomendados de los Labradores, por no retraher á estos de traerlos á la Ciudad.*" De tota manera, aquesta decisió es va prendre per cinc vots a favor i quatre en contra.⁵¹

Finalment, una sessió extraordinària del 24 de novembre de 1771 estudia la proposta dels diputats del comú en què els comissaris dels gremis ofereixen fer-se càrrec de l'abastament del pa a la fleca de la ciutat. Tot i que finalment es va acceptar, abans es va considerar oportú demanar-ne l'opinió del capità general, per si era una actuació administrativament correcta.

La seva resposta (30 de desembre de 1771) va ser que no hi veia problema, "(...) *con tal que la obligacion la contraigan como particulares, sin quedar obligados los comunes.*" Mig any més tard (26 de juny de 1772) es valorava aquesta decisió "(...) *con cuyo esmero, se han acallado los rumores fundados del mal que estava assistido el publico en los años antecedentes, que ha corrido por arriendo, y lo acredita el gran consumo de este genero, que es cuadruplicado al que havia antes, y a la mejora a que han forzado á la Panaderia Rival, llamada Canonja (...)*".

Per qüestions administratives aquesta concessió només podia durar un any, de manera que va caldre fer gestions davant la Corona per poder-la prorrogar, gestions confirmades en l'acta del 13 de novembre de 1772, "(...) *por haver manifestado la experiencia de este año el acierto, y buenos efectos de la referida contrata (...)*". De tota manera, en la sessió del 24 de maig de 1773 el personer Pere Cathalà i Serra diu "(...) *que se halla con fuertes instancias del Publico, paraque se sirva el Ayuntamiento dar las providencias que estime por convenientes, paraque se saque trigo en la Plaza, respecto de que se ha experimentado alguna escases*".

Hi ha molts documents que mostren que la normativa contra els intermediaris aprovada a principi del segle XVII ja no es complia a finals del XVIII.⁵² Per això, el corregidor Tomàs de Tobalina, el 6 de desembre de 1782 va haver de fer un ban en què deia que els *atravesadors* compraven els comestibles a qualsevol hora, en perjudici del públic, "*quien ha de sufrir el mayor precio que les ocasionan los tales Atravesadores; y siendo digno de remedio estos daños y facilitar medio como puedan proveherse comodamente y de primera mano los vecinos (...)*" ordenava que ningú no pogués comprar per revendre a dins o a fora de la ciutat en tota la parròquia una sèrie de productes (fonamentalment carns i ous) fins que no haguessin tocat les 12 o les 10, segons l'època de l'any.⁵³ En el mateix sentit, l'any 1783, Gabriel Codina, un traginer de Vic que comprava en nom de l'hospital general de Barcelona, es queixava d'aquesta normativa perquè deia que anava en contra del que establia el llibre del comerç, que segons ell establia que es podia comprar a qualsevol hora. A més, afegia Codina, hi havia gent que comprava blat fora d'hores i que ho feia per revendre'l -"*y a veces al instante de haverlo comprado*" - i no se'ls castigava.⁵⁴

⁵¹ El 7 de febrer de 1772 es registren queixes dels diputats i personers de què algunes dones venen productes de les pageses i aquestes marxen i les que es queden ho donen més car. Els diputats varen declarar que les pageses deien a les dones de la plaça el preu (i tiraven alt) i que aquestes encara feien pagar més pels productes que tenien encomanats. Si el comprador no havia sentit el preu de la pagesa, pagava molt més car, però si ho sabia demanava el preu que li havien encarregat a la representant. També es parla de les revenedores, que són molt perniciosos, perquè compren a la plaça per vendre allà mateix, "*en daño del publico.*" Un declarant explica casos, entre el qual una dona prenyada que vol tòfones i les vol pagar a 16 diners, però n'hi demanen 18. Com que no es posen d'acord, li venen dolors i, si no és per un metge, està a punt de perdre la criatura.

⁵² Així, malgrat els bans de 1780 que prohibien comprar fruita per revendre-la a la mateixa ciutat, "*sino que aquella haya de vender aquel que le habrá trahido, bajo pena de perder la fruta, y de treinta sueldos*" tal com s'havia establert al 1603 i que al 1772 aquesta prohibició es fes extensible a "*todo genero de vituallas, y comestibles*", l'incompliment reiterat d'aquests manaments va fer que aquest ban es publicqués diverses vegades. AMV, 13.31, Bans vigatans.

⁵³ Ban del 6 de desembre de 1782. AMV, 13.31. Bans vigatans.

⁵⁴ AMV, 27.2. Registre de memorials. 1736-1828. Registro de memoriales 1781.

El procés de liberalització del mercat de cereals s'accelera a la dècada dels setanta:

- El 21 de juny de 1773 es concedeix permís per vendre el pa mestall fora de la fleca.
- El 18 d'octubre de 1776, s'ha de complir una sentència de l'Audiència que autoritza el forner Benet Prats a "(...) seguir la costumbre de tomar dinero, y bolver pan, limitandose en el trueque al pan que se acostumbra amazar en las casas de particulares".
- El 30 de maig de 1785 es dóna permís per a l'establiment de dos fornars, dient que això serà bo per al públic perquè aquest podrà anar a comprar el pa on vulgui, però se'ls obliga a marcar cadascú el seu pa (per saber de qui és).
- El 17 de novembre de 1786, diverses persones de la ciutat demanen a l'Ajuntament i a l'apoderat de la Universitat literària de Cervera, "(...) como á teniendo la privativa de los hornos publicos, y facultad de cozer Pan en la presente ciudad, su parroquia, y termino, se sirvieran concederles la facultad, y licencia de tener Horno particular en sus casas, para cozer el preciso Pan de trueque con que desean arbitrase(?), y no el de particular alguno (...)".
- Un document datat el 27 d'octubre de 1786 i signat per tres fornars de la ciutat (Benet Prats, Josep Jutglar i Antoni Mas) deia que arrendarien el forn de Sant Just a condició que poguessin coure pa de torna (*trueque*) i altres propis del seu ofici en els fornars particulars que tenien en les seves cases, de la mateixa manera que es feia en el forn públic. De manera que **als anys vuitanta el sector privat ha fet entrada en el sector flequer de la ciutat.**

Aquest canvi en la política d'abastaments segurament va estar a la base de **la revolta de 1789:**

Al febrer de 1789, després d'un rigorós hivern, els preus dels cereals s'havien disparat fins al punt que les classes més desfavorides de la ciutat de Vic no podien comprar els cereals o la farina amb què feien el pa. D'altra banda, a la ciutat ja hi havia alguns fornars i fleques que venien el pa d'una manera més o menys lliure. En aquest context, en passar un carro de blat per la plaça del Mercadal, el 10 de febrer, les dones i alguns elements populars varen aturar el traginer i varen demanar a les autoritats locals que l'obliguessin a dur el seu gra a la plaça i a vendre'l a preus assequibles. Els fets varen continuar quan un grup de persones varen cremar diferents instruments dels fornars de la ciutat i destruïren algunes fleques. Lluny d'acabar-se, els incidents es repetiren més endavant, tot i que amb menor virulència, fins que passat l'estiu les persones que havien estat detingudes varen ser indultades. Abans que això passés, la ciutat de Vic va viure en un clima de constant inseguretat, algunes persones varen abandonar la ciutat per por de les represàlies i sembla clar que la desconfiança es va instaurar entre els veïns.

*"(...) algunos vecinos pobres y de la infima clase, al ver entrar en la Ciudad unos carros cargados de trigo en la mañana del dicho día diez de Febrero, y que no se dirigian a la plaza sino a las casas de los Panaderos, los detuvieron y ocuparon a fin de que se les vendiese el trigo. Con el motivo de las disputas que ocasiono la detencion se fue juntando mucha gente en gran parte mugeres, mozos y muchachos, y fueron a pedir al Gobernador mandase que aquel trigo se vendiese en la plaza, a lo que para aquietarlos, y evitar mayores inconvenientes hubo de condescender el Gobernador, y en efecto por medio de algunos Regidores y Diputados del Comun se distribuyo y vendio aquel trigo. Sin embargo de esto aquella muchedumbre [que] se habia congregado no se aquieto, sino que empresionada de que la escasez de trigo venal que se experimentaba en los mercados, procediere de que los expresados Panaderos, haciendo sus acopios por las vecindades lo cogian todo, solicitandolo aun à mayores precios de los que llebaba [en] los mercados, se fue de tropel y con precipitacion a las casas de los panaderos, les quebranto las bobedas de los hornos que tenian en sus casas, les ocupo alguna artesas, y las quemo en la plaza, sin que se pudiese ver contenida aquella muchedumbre ni por la Justicia ni por los Particulares que lo procuraban: pero hecho esto se sosego [sin] hacer otro daño, **ni intentar tocar los hornos publicos**, dividiendose prontamente y*

*retirandose aquella multitud, de modo que dentro de [pocas?] horas, y mucho antes de la noche quedo toda la Ciudad quieta y sosegada”.*⁵⁵

Tal com va plantejar Thompson (1979), les classes populars tenien un sentit moral del funcionament econòmic i aquest era el rerefons que justificava les seves actuacions davant dels episodis de pujada de preu i manca de proveïments.

En el cas que estem estudiant, després d'un període en què l'autoritat municipal es va anar fent càrrec de la gestió de les vitualles bàsiques, es va produir un procés de liberalització que es va incrementar a la segona meitat del segle XVIII per la nova normativa estatal. Mentre això passava, les classes populars seguien pensant que tenien dret a poder accedir al blat o al pa per sobreviure.

Els anys posteriors

El 20 d'agost de 1790 s'acordava que la fleca municipal marqués els seus pans i una setmana més tard s'aprovava la proposta del corregidor Jose Federico que els revenedors de la ciutat tinguessin a les botigues i portades de la seva casa una “*tablilla con las armas de la ciudad, y un letrado, que diga Revenedor*”. Malgrat aquestes disposicions, vist des d'avui dia, poca cosa sembla haver canviat. Al 1793, davant d'una falta de blat l'Ajuntament acorda fer saber als arrendadors que treguin els grans al mercat i no vendre'ls als forasters, preferint vendre'l als veïns, preu per preu (8 de febrer de 1793). També es fan dos registres dels blats de la ciutat (15 de febrer i 13 d'abril) i s'ordena que els revenedors no venguin blat a casa seva i que el portin al mercat. El 24 de maig, a instància del corregidor es prohibeix que els traginers i comerciants treguin blat de la ciutat. El 2 d'agost de 1793 es donava un caldo de cultiu propens a una nova revolta que va exigir l'actuació municipal:

“Deseando la publica quietud, y que los vendedores de granos en la plaza usen de su natural libertad en la venta de ellos: Acordó el Ayuntamiento, que se haga pregón prohibiendo el que ninguno insulte á los dichos vendedores con palabras, ó dicterios por motivo alguno, bajo la pena de tres dias de arresto en sus casas, y en caso de reincidencia de ocho dias de carcel; prohibiendo igualmente el indagar el nombre de los dueños de los tales granos”.

Malgrat la nova concepció i la nova manera de gestionar els abastaments de cereals, l'Església i el poder municipal encara continuaran protegint els consumidors més febles, com va passar la primavera de 1793.

⁵⁵ ABEV, Varis 242, doc. 66, p. 363 verso. Document atribuït al bisbe Veyan.

En una carta del corregidor i de l'Ajuntament de Vic, dirigida al bisbe Veyan i Mola es llegia que *“Experimentando el Corregidor, y Ayuntamiento alguna escasez de trigos en los mercados, y siendo el primer alimento el del pan; para que no falte el publico abasto en las actuales circunstancias, y que puedan los vezinos proveherse con la mayor comodidad (...)”* s’havia acordat fer un cens dels blats dels laics, amb la finalitat que sabent quantes quarteres n’hi havia *“(...) pueda repartirse semmanalmente, y ponerse venal en los mercados, à proporcion hasta la nueva cosecha”*. Així mateix, es demanava al bisbe una relació dels blats en poder dels eclesiàstics i que el venguessin al mercat i no a les cases o als convents. Els poders públics, com es veu, es preocupaven i s’havien de preocupar per l’abastament bàsic de la població. I en aquesta missió, rebien i buscaven el suport dels estaments eclesiàstics. Per això, en la resposta del 16 d’abril de 1793, el bisbe Veyan deia que des que era bisbe, tenia establert que tots els grans, excepte els que necessitava *“para el gasto de mi familia se vayan vendiendo poco a poco en los mercados a fin de fomentar el surtimiento del Pueblo, y contener en quanto a mi depende la subida de los precios”*.⁵⁶ Com era d’esperar, la resposta que la documentació permet suposar va ser molt receptiva a les necessitats dels més humils, perquè el bisbe va fer arribar les ordres a les diferents parròquies del bisbat ordenant que traguessin el blat al mercat i que no el venguessin a casa o en els convents.

Al 1794, Jaume Rubio, alcalde major i corregidor en funcions de Vic i el seu partit, fa publicar un ban en què es repetia el que s’havia establert al 1772 i en anys posteriors, però com que *“(...) no se contienen, ni arreglan los Atravesadores à sus facultades; antes bien exceden à ellas en perjuicio del Pueblo (...)”* ordena que ningú no pugui comprar ni emparaular en tota la parròquia de Vic capons, gallines, pollastres, perdius, tudons, llebres, conills, cabrits, ous, castanyes, nous, fruites o en general vitualles o volateria, caça o provisions per revendre-les fins passades les 12 del migdia a l’hivern o les 10 la resta de l’any, *“(...) debiendo no obstante los Revendedores, y Pollateros tener patente en la misma plaza una hora mas los generos que habran comprado, y facilitarlos por menor à qualquier Vezino que los necesite, al mismo precio de su compra, sin ganancia alguna (...)”*.⁵⁷ Les mateixes idees es troben en una ordre de Juan Desfontaines, governador militar i polític de la ciutat de Vic del 21 de maig de 1787.

Poca cosa sembla haver canviat des de 1789.

Igualment, el 14 de juny de 1796 Josep Boix, sobrestant de la fleca de la ciutat, es queixa que un forner de Tona, Benet Prats, entra pa a la ciutat amb l’excusa que el du a Berga i s’acorda que li controlin el pa que porta.

Acabem el nostre repàs el 8 d’agost de 1800, quan en vista d’una circular comunicada pel corregidor relativa a què totes les ciutats i pobles del principat *“(...) en lo succesivo aseguren el abasto del pan por medio de arriendo, ó lo administren los Ayuntamientos en su caso, y lugar, del modo, y con las circunstancias que se expresan en aquella orden (...)”* es fa saber que l’abastament del forn públic corre a càrrec dels col·legis i gremis de la ciutat, els quals estan obligats a donar l’abastament del pa. Definitivament, poca cosa havia canviat, a nivell municipal, durant el període estudiat.

⁵⁶ ABEV, Mensa Episcopal, 1121, doc 25 (13 abril 1793).

⁵⁷ Ban del 21 de gener de 1794. AMV, 13.31. Bans vigatans.

Conclusions

Tot i que a grans trets la manera de gestionar els abastaments i sobretot de fer front a les seves dificultats no va canviar massa durant el període estudiat, el pas d'uns mercats protegits amb preus taxats a una certa liberalització del comerç que pretenia defensar els interessos de pagesos i hisendats no va estar exempt de problemes. La introducció a la ciutat de fleques fora del control municipal, on el pa es venia al preu de mercat, i la nova normativa estatal sobre proveïment de grans varen permetre diferències importants de preus, de manera que quan, com va passar a Vic, els preus foren massa baixos –per la presència d'establiments municipals amb preus artificialment reduïts o per altres raons- els comerciants de grans varen desatendre el seu abastament i conduir el gra als proveïdors que els pagaven a millor preu. En aquell context, una crisi de subsistències, encara habituals al segle XVIII, va donar lloc a un important aixecament popular l'any 1789.

De tota manera, el que les dones, joves i persones necessitades reclamaven era allò que el poder municipal havia fet tradicionalment, fins i tot amb l'aprovació de la monarquia: proveir el mercat a un preu accessible per als més desfavorits.

Bibliografia citada

- Albareda, J.; Figuerola, J.; Molist, M.; Ollich, I., 1984, *Història d'Osona*. Vic, Eumo.
- Dunlap, Riley E., 2002, "Evolución de la sociología del medio ambiente: breve historia y valoración de la experiencia estadounidenses" a Redclift, Michael; Woodgate, Graham, *Sociología del medio ambiente. Una perspectiva internacional*. Madrid, McGraw-Hill. P. 3-25.
- Fagan, Brian, 2008, *La pequeña edad de hielo. Cómo el clima afectó a la historia de Europa. 1300-1850*. Barcelona, Gedisa.
- Hernandes i Mosella, Eloi, 2005, *Memòries de Salvador Devant. Reconstrucció del dietari d'un pagès del segle XVIII*. Document electrònic, disponible a <http://www.recercat.net/handle/2072/3690> (data de consulta, 15 de desembre de 2008).
- Junyent, Edudard, 1969, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs.
- Moreu-Rey, Enric, 1967, *Revolució a Barcelona el 1789*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- Puchades i Bataller, Ramon J., 1999, *Als ulls de Déu, als ulls dels homes. Estereotips morals i percepció social d'algunes figures professionals en la societat medieval valenciana*. València, Universitat de València.
- Roma i Casanovas, Francesc, inèdit, "La revolta de 1789 a Vic". Pendent de publicació a la revista *Ausa*.
- Roura i Aulinas, Lluís, 2005, *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*. Vic, Eumo editorial.
- Thompson, Edward P., 1979, *Tradición, revuelta y consciencia de clase. Estudios sobre la crisis de la sociedad preindustrial*. Barcelona, Edt. Crítica.